

והנה נשאר לנו דבר לבארו בזה הענין. והוא, שבאו קצת מקראות, ודמו בהם בני אדם שה' יגזר במרי, ושהוא יכריח עליו, וזה שקר. ולפיכך נבארו, כי הרבה נשאו ונתנו בהם בני אדם. מזה, אמרו לאברהם: "ועבדים ונענו אותם" וכו' (בראשית טו, יג). אמרו: הלא תראה שכבר גזר על המצרים שיעשקו את זרע אברהם, ומדוע ענשם, והם מכרחים, אין מנוס להם מלשעבדם כמו שגזר? ותשובת זה, שזה כאלו אמר יתעלה, כי העתידים להולד - יהיה מהם ממרה ונשקע, וצדיק ורשע. וזה אמת, ולא בזה המאמר יחייב פלוני הרשע להיות רשע בהכרח, ולא פלוני הצדיק להיות צדיק בהכרח. אלא כל מי שהיה מהם רשע - בבחירתו היה, ואלו רצה להיות צדיק - אכן היה, ואין מונע לו. לפי שההודעה לא היתה על איש איש, עד שיאמר: כבר נגזר עלי, אלא באה על הכלל, ונשאר כל איש בבחירתו על עקר הטבע. וכן כל איש ואיש מן המצרים אשר עשקום ועשו להם עול, אלו רצה שלא לעשקם - היתה לו הבחירה בזה, לפי שהוא לא גזר על איש שיעשק¹.

וזאת התשובה בעצמה היא התשובה על אמרו: "הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" (דברים לא, טז). שאין הפרש בין זה ובין אמרו: מי שיעבד עבודה זרה - נעשה בו כך וכך, לפי שאם לא יהיה שם לעולם מי שיעבר - יהיה האיום לבטלה, ויהיו הקללות כלן לבטלה, וכן הענשים אשר בתורה, ולא בגלל מציאות דין הסקילה בתורה, נאמר שזה אשר חלל השבת - מכרח על חלולו, ולא בגלל הקללות יחייב שנאמר, שאותם שעבדו עבודה זרה וחלו בהם הקללות ההן - נגזר עליהם בעבודתה. אלא בבחירתו עבד כל מי שעבד, וחל עליו הענש, "גם המה בחרו בדרכיהם וכו' גם אני" וכו'² (ישעיה סו, ג-ד).

יגזור במרי - יגרום לאדם לחטוא.

בשיתוף:

הר"ת הישיבה בית אל
Yeshiva.org.il
הלל לזכר ה' חתומה

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

למזבח יומי
מאמרים

ביאורים

קיימת טענה כללית בקרב חלק מן המאמינים עמה מבקש הרמב"ם להתמודד לקראת סיום הקדמתו. הטענה היא שישנם פסוקים בתורה המעידים על כך שציבור מסוים יחטא. למשל, על המצרים נאמר שישעבדו את עם ישראל ארבע מאות שנה. כיצד אם כן מעניש ה' את המצרים על דבר אותו הוכרחו מראש לבצע בדבר ה'? כדי לפתור את הקושיא הזו פונה הרמב"ם לחלוקה בין כלל לפרט. נניח למשל שה' מיידע אותנו מראש על כך שהדור העתיד להיוולד יכלול בתוכו אנשים כופרים, עבריינים ולעומת זאת – צדיקים וחסידים. זוהי בוודאי אמירה נכונה. אלא שמוכן שאין באמירה זו קביעה למי מבני האדם העתידים להיוולד לאיזה מבין שני הסוגים הם עתידים להשתייך. כלומר, הקביעה הכללית לגבי טיב הרכב האוכלוסיה האנושית מותירה עדיין ביד הפרטים את ההחלטה והבחירה לאיזו חברה להשתייך. על כך אין כפייה. כך גם נכונים הדברים לגבי המצרים. אמנם נגזרה הגזירה שהמצרים ישעבדו את ישראל. אך לא נקבע מי מבין המצרים ישעבד. דבר זה ניתן לבחירה בידי כל פרט ופרט מבין העם המצרי. את אותו ההסבר מחיל הרמב"ם כלפי כל עונש שקיים בתורה. האם יעלה על הדעת שבגלל שעונשו של המחלל שבת הוא סקילה, ועונש זה מופיע בתורה, מתחייב מכך שמישהו מוכרח לחלל שבת?! ודאי שזוהי טענה מופרכת מעיקרה. האזהרה מעונש היא קביעה כללית שמניחה מראש שבכל חברה ישנם הסוטים מדרך הישר, אלא שההחלטה וכח הבחירה נמצאים תמיד בידינו.

הרחבות

1. מדוע נענשו המצרים?
הרמב"ם תירץ, שהגזירה היתה על **הכלל**, אבל לכל יחיד בפני עצמו היתה בחירה. הראשונים הקשו עליו:
1. **ראב"ד** (הל' תשובה, ו ה) - אי אפשר להפריד בין הכלל ליחידים: "יאמר הבורא לזונים למה זנית, ואני לא הזכרתיך בשם כדי שתאמר שעליך גזרתי. יאמרו לו הזונים, ועל מי חלה גזרתך, על אותן שלא זנו, הנה לא נתקיימה גזרתך".
2. **רמב"ן** (בראשית, טו יד) - מי שקיים גזירת ה' ראוי לשכר ולא לעונש: "שאפילו גזר שאחד מכל האומות יריע להם בכך וכך, וקדם זה ועשה גזרתו של הקדוש ברוך הוא, זכה בדבר מצוה"
- (ב) העונש על **הכבדת השעבוד** - "וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים, אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה (זכריה א טו).
- רמב"ן** (שם): "וכן היה במצרים שהוסיפו להרע, כי השליכו בניהם ליאור, וימררו את חייהם וחשבו למחות את שמם".
- (ג) העונש על **רשעתם הקודמת לשעבוד**
- ראב"ד** (שם): "שאינן הבורא נפרע מאדם רע אלא ברע ממנו, ואחר שיפרע מזה יחזור ויפרע מן הרע ממנו ברשעו... והמצרים גם כן רשעים היו וראויים למכות ההם".
- (ד) העונש על **כוונת הגויים בשעבוד**
- אור החיים** (בראשית, טו יד): "כי האומות, טעם אשר יענונו, הוא לצד הבדלתנו מהם וקיום המצות אשר אנו מקיימים... ומעתה מה מקום לטענת שהם שלוחי אל הגזר, והלא אל גזר על אשר עברו ענף אחד מדבריו, והם מריעים על שאינם עוברים על כל התורה".

שאלות לדיון

למה עם ישראל נולד בצורה לא טבעית, בגלות ולא בארצו, מתוך סבל ויסורים?

למדת יומי

בשיתוף:

הר"ת הישיבה בית אל
Yeshiva.org.il
הש"ר לז"ל ה"ה

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il